

בלמה

מלכוד העימות המוגבל

הצמרת המדינית והצבאית של מדינת ישראל לא הבינה כי הטרור הוא איום קיומי - לא פחות מפלישה של דיוויזיות משוריינות - וכתוצאה מכך שגתה באופן שבו ניהלה עד כה את המלחמה נגדו

אל"ם (מיל') יהודה וגמן

בדרך כלל³. הגיונו של משפט זה מסביר את הטעויות החמורות שנעשו הן בפרשנות שניתנה למטרות הטרור הפלסטיני והן בצעדי התגובה של ישראל כלפיו. מטרות הטרור הפלסטיני פורשו על-פי רשת של מושגים, שיובאו מזירות שהן שונות במהותן מזו המקומית ובאופן טבעי הן אף יצרו מסד נתונים מקצועיים בלתי הולם. בכוונתי כאן לבקר את תורת הלחימה החדשה ולהציג מספר תחומים שבהם היא כבר כשלה. אני מקווה שבכך יפתח דיון על מידת התאמתה להתמודדות שבינינו לבין הפלסטינים.

"הטרור אינו איום קיומי"

ראשיתה של הטעות בניהול הלחימה בטרור הייתה בכך שמקבלי ההחלטה על פתיחת התהליך המדיני עם אש"ף אימצו קו הטוען כי מכיוון שלפלסטינים אין ולא יהיו דיוויזיות שריון, הרי ש"הטרור אינו איום קיומי". הטענה הזאת מלמדת כי הטרור נתפס כסוג של לחימה, שאינו מסוכן עד כדי כך שיפריע ל"תהליך השלום". מי שגרסו כך חשבו כי גם אם לא יחול מפנה בדרכי הפעולה של הרשות הפלסטינית, והיא - למרות

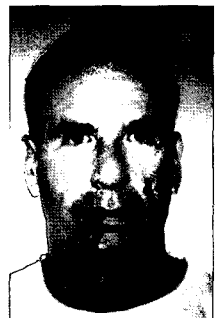
בעיקרו². טענתי היא כי הנחת היסוד הזאת חילחלה גם לתוך צה"ל, והיא שהביאה, בדרך נטולת בקרה מקצועית, להצמחתה של תורה צבאית חדשה בשם "העימות המוגבל". הבעיה המרכזית של תורה זו היא התבססותה על מציאות ועל כלי חשיבה שנלקחו מזירות אחרות, שכלל אינן

הקביעה כי "ישראל ניהלה את התהליך המדיני עם הפלסטינים מתוך תפיסה שהסכסוך עימם הוא מדיני בעיקרו" חילחלה גם לתוך צה"ל

דומות לזירה הישראלית-פלסטינית. אדוארד לוטוואק, אחד מחשובי האסטרטגים במערב, אמר כי "במלחמה, כבשלום, באים לידי ביטוי סגנונות לאומיים שונים... זו הסיבה לכך שכל ניסיון לשתול סגנון לחימה לאומי אחד בקרב כוחות מזוינים של אומה אחרת - בעלת מאפייני עוצמה, חולשות ויחסי חברה אחרים - נכשל

במאמרו של סא"ל יהונתן ב"מערכות" 383 (מאי 2002) מציג הכותב טענה, שלפיה התהליך המדיני והעימות הכוחני שמנהלים נגדנו הפלסטינים הם למעשה שני מהלכים המשרתים מטרה אחת: זוהי "מערכה אשר נועדה להביא להחרבתו של המפעל הציוני". אם אכן מקובלת עלינו הנחתו המנומקת היטב של סא"ל יהונתן בדבר מטרתה האסטרטגית של הרשות הפלסטינית תחת הנהגתה הנוכחית, אזי המסקנה היא שיש להתייחס אליה ולפעול נגדה על-פי תפיסה שונה לחלוטין מזו המופיעה בחוברת התורתית "העימות המוגבל", שהיא ההנחה המקצועית המעודכנת של צה"ל בנושא ההתמודדות נגד הטרור הפלסטיני¹. במאמרו מבסס סא"ל יהונתן את הקביעה כי "ישראל ניהלה את התהליך המדיני עם הפלסטינים מתוך תפיסה שהסכסוך עימם הוא מדיני

מח"ט שריון במילואים





נגמור לאכול ונעיף אותו מפה . . .

"לא נקים מחדש את הממשל הצבאי". אף שההתפכחות עטופה עדיין בעטיפה מרגיעה מעט של "פגיעה באיכות החיים" בלבד, הרי שלראשונה נאמר בפרסום רשמי של צה"ל ועל-ידי מפקד בכיר כי הטרור הפלסטיני הוא איום קיומי עבור מדינת ישראל. אם הטרור הוא אכן כזה, אזי תהא זו טעות להמשיך להחזיק בתורת העימות המוגבל, שבמהותה, וכפי שאנסה להוכיח בהמשך, מעולם ובשום מקום לא התיימרה להיות מענה לאיומים קיומיים. במילים אחרות, הגיון מאמרו של סא"ל יהונתן מוביל למסקנה כי מדובר בתורת לחימה שאינה רלוונטית לעימות של מדינת ישראל עם הפלסטינים ולמטרתה האסטרטגית המוצהרת של הרשות הפלסטינית.

אובדן האמונה ביכולת להכריע

התופעה המדאיגה מכול שצמחה כתוצאה מהשימוש בתפיסת העימות נמוך העצימות והבלתי מוכרע מתבטאת בכך שגדל בקרבנו דור, שקו

המענה הבלתי יעיל כלפיו באמצעות תורת ה"הוגעה".
ראייה מחמירה של הטרור החלה לצוץ רק באחרונה בקרב מקבלי ההחלטות. בריאיון לעיתון "במחנה" בהקשר לשהייתו של צה"ל באיו"ש

**מול הרצון להכריע ניצבת
בדרך כלל ההרתעה, דהיינו
הצד המתכוון לתקוף
ולהכריע אינו ממש את
כוונותיו עקב הכרתו במזק
שייגרם לו עקב התקפתו.**

במבצע "דרך נחושה" אמר מתאם הפעולות בשטחים, אלוף עמוס גלעד, כי מטרת המבצע היא: "להוריד את מפלס הטרור, שבהיקפו ובעומק פגיעתו הפך לאיום אסטרטגי, עם סממנים ראשוניים של איום קיומי במישור של איכות החיים".⁴ לטעמי, אמירה זו חשובה הרבה יותר מכותרת המאמר:

הסכמי אוסלו - לא תחדל מלהיות טרוריסטית, הרי שלא יהיה בכך סיכון משמעותי למדינת ישראל. במושגים צבאיים ניתן לומר כי טענות אלה היו מרחב האבטחה סביב השטח החיוני, שבו התבסס "תהליך השלום" עם הרשות הפלסטינית. בבסיסן של ההנחות האלה עמדה ההתעלמות מכך שהטרור הוא סוג של מלחמה, ומכאן, שבניגוד לרוח הדברים הנושבת בין דפי התורה החדשה, גם הוא נועד להשיג הכרעה, תוך שהוא משתמש בכלים אחרים ומתמרן בדרך אחרת.

מי שהורגלו לחשוב על הכרעה המושגת רק באמצעות עוצבות מתמרנות, לא השכילו להבין כי ההכרעה בדרך הטרור מושגת על-ידי תמרון דעת הקהל למצב של אובדן האמונה ביכולת לנצח. בניגוד להנחות היסוד הממעייטות, שהונחו ביחס להשפעה האפשרית של הטרור על מדינת ישראל, הרי שכיום ניתן כבר להצביע על הנזק המצטבר העצום - החברתי, הכלכלי והמדיני - שיוצרת התמשכותו לאורך זמן, כמו גם על

אופי בולט אצלו הוא אובדן האמונה ביכולת להכריע. בהמשך לכך מגיעים לפעמים גם אובדן האמונה בצדקת הדרך, האשמה עצמית במה שמעולל לך אויבך, אובדן הרגישות לחיי אדם והתעמעמות הדרישה מהמדינה לעמוד בחובתה הבסיסית לספק קודם כול הגנה פיזית לאזרחיה. כל אלה באים יחד עם תיאוריות של "מומחים" מטעם, הגורסים שלא ניתן להכריע את הטרור – קביעה שמשמעותה היא, למעשה, השלמה עם הטרור כאורח חיים קבוע וראייתו כמכת טבע.

נדמה שההשפלה הקבועה של המוכה על ידי הטרור הפכה להלך רוח קובע, המייצר עוד השפלה, המעלה עוד יותר את רף ההשפלה הבאה, עד שבסופו של התהליך אין עוד בנמצא ערך אחד ששווה לסכן עבורו את החיים.⁵ מכאן כבר נפתחת הדרך לאובדן האמונה בצורך להתקיים דווקא במקום המסוים הזה. זהו – מבחינתו של מפעיל הטרור – המצב נפשי שרצוי כי יתפתח אצל קורבנות הטרור. מתברר איפוא כי גם כאן – ובניגוד להנחת היסוד של מחוללי התהליך המדיני עם הרשות הפלסטינית ושל אנשי הצבא שפעלו יד ביד יחד איתם – יצר הטרור איום קיומי על מדינת ישראל.

ההשוואה למקומות אחרים - הזירה והמטרה

הזירה

השוואות שעושים אצלנו בין מה שמתרחש בזירת הלחימה כאן לבין ניסיון של מדינות אחרות בתחום הזה מעלות תהיות על מידת הרצינות של המשווים ומעוררות את החשד שהשוואות האלה משרתות לא יותר מאשר צרכים פוליטיים ואישיים. ברצוני להצביע על שני תחומים מרכזיים המבדילים את המקרה של מדינת ישראל ממקרים אחרים, מה שהופך את השוואות המקובלות לבלתי רלוונטיות. ההבדל מתמקד בשני מישורים: ראשית, מיקומה של זירת

הפעולה של הטרור ביחס לנכסים החיוניים של המדינה, שנגד נציגיה הוא פועל, ושנית, מטרתו המוצהרת ביחס ליישות הלאומית, שנגד שליטתה הוא פועל.

חוברת "תצפית" שפורסמה ב-1996 עסקה כולה ב"עימות בעוצמה נמוכה".⁶ תכניה של החוברת הזאת ושל חוברת ההמשך שלה, הנקראת "הלחימה בזירת לבנון כעימות בין כוחות לא מאוזנים"⁷ מ-1999 היו נדבך חשוב ביצירתה של ההנחיה התורתית בשם "העימות המוגבל", שיצאה ב-2001. ב"תצפית" האמורה מקובצים כמה מאמרים והנחיות תורתיות, שנאספו ותורגמו מתוך הנחיות מקצועיות ומאמרים של צבאות זרים, המשקפים את ניסיונם של

קיים הבדל ענקי בין לחימה ממושכת בגרילה בווייטנאם, דוגמת זו שניהלו מאות אלפי חיילים אמריקנים או צרפתים, בעוד שהחיים בפריז ובוויינגטון נמשכו כסדרם, לבין הטרור העירוני בישראל, המביא מדי פעם לשיתוק של מרכזי האוכלוסייה ולמזק כלכלי ומורלי אדיר.

אותם הצבאות בהתמודדות מול לחימה בעוצמה נמוכה. אלא שכאמור, כל הזירות המוצגות כדגם להתייחסות עבור צה"ל אינן דומות לאלה שבהן הוא מתמודד.

כך, לדוגמא, בחוברת מובא מאמר בשם "לוחמה נגד התקוממות ועקרונותיה", שתורגם מתוך מקראה לחניכי פו"ם הבריטי. באותו מאמר מכוון הקורא ללמוד על "לחימה בעוצמה נמוכה" לא בהקשר של דרכי התגובה הבריטיות נגד ארגונים המפוצצים בכל שבוע שני אוטובוסים עמוסי נוסעים בליבה של לונדון ומביאים לשיבוש מוחלט של אורח

החיים, כפי שמדינת ישראל חווה בשנתיים האחרונות, אלא בהקשרים שונים לחלוטין: ההתקוממות בהודו סין (1946-1954, 1959-1975), במלאיה (1948-1960), באלג'יריה (1954-1962), בקובה (1956-1959), בזימבבואה (1969-1979) ובצפון אירלנד (החל מ-1968). דוגמאות אלה מלמדות שאין ולו אזרח אחד בצרפת, בבריטניה או בארה"ב, ששגרת חייו בארץ מולדתו נפגעה כתוצאה מהלחימה ב"עצימות נמוכה" שניהל הצבא של ארצו בזירות הלחימה, שמהן אומצה תורת העימות המוגבל.

המקרה הישראלי שונה במהותו מאלה האחרים בכך שיש בו שכנות צמודה של מפעילי הטרור והגרילה אל מרכזי האוכלוסייה והתשתית של מדינת ישראל, שבהם הם גם פועלים. בניגוד לימים ולאוקיינוסים, שהפרידו בין התשתיות הלאומיות של צרפת, של בריטניה ושל ארה"ב לבין הזירות שבהן לחמו חייליהן באויב, הרי שכאן שלובים הצדדים האזרחיים זה בזה על כל מה שמשמע מכך בהקשר ללחימה.

קיים הבדל ענקי בין לחימה ממושכת בגרילה בווייטנאם, דוגמת זו שניהלו מאות אלפי חיילים אמריקנים או צרפתים, בעוד שהחיים בפריז ובוויינגטון נמשכו כסדרם, לבין הטרור העירוני בישראל, המביא מדי פעם לשיתוק של מרכזי האוכלוסייה ולנזק כלכלי ומורלי אדיר.

משהו על דרכי התגובה המערביות על פגיעה במרכזי האוכלוסייה למדנו מהתגובה האמריקנית המיידית בליבה של אפגניסטן, משגרת הטרור, לאחר החרבת מגדלי התאומים בניו-יורק. מתברר שכללי העימות המוגבל נזרקים לפח במקרים כאלה, והמותקף "החזק" פועל לחיסולו המיידית של התוקפן "החלש" על-פי כללי המלחמה המקובלים.

אומנם עד כה אין כל הוכחה לכך שהפעולה האמריקנית הצליחה, אבל שיטות הפעולה שנקטו במהלכה לא היו אלה של העימות המוגבל. מתברר



מחוללי הגרילה בווייטנאם לא הציבו לעצמם מטרה להכחיד את ארה"ב, שנגד צבאה הם פעלו

ש"הוגעה" היא מותרות, שגם ארה"ב הגדולה אינה מאפשרת לאזרחיה.

המטרה

בניגוד למקרה של מדינת ישראל, הגרילה והטרור בווייטנאם, באלג'יריה, באירלנד, ברודזיה ובמקומות נוספים לא כוונו כלפי עצם הקיום של העם ושל הצבא שנגדם הם פעלו. כך, למשל, בדיקת המטרות המוצהרות של "חזית השחרור הלאומי" ("אף-אל-אן"), שפעלה החל מ-1954 לשחרור אלג'יריה מהכיבוש הצרפתי, מעלה כי למרות

התפיסה הקיצונית ונעדרת הפשרות בהקשר לכיבוש הצרפתי, אין בה זכר לכוונה כלשהי להכחיד את צרפת כיישות לאומית. ההפך הוא הנכון: בהצהרה הראשונה של ה"אף-אל-אן", שהגדירה את מטרות ההתקוממות, נכתב כי "המטרה היא עצמאות לאומית באמצעות הקמתה מחדש של מדינה אלג'יראית". בהמשך, בסעיף "היעדים החיצוניים", נאמר: "הקשרים בין צרפת לאלג'יריה יוגדרו בהסכם בין שתי המדינות על בסיס שוויון וכבוד הדדי".⁸ גם ההשוואה למלחמת וייטנאם

מלמדת כי מחוללי הגרילה שם לא הציבו לעצמם מטרה להכחיד את ארה"ב, שנגד צבאה הם פעלו. מרשל לין פיאו, שהיה שר ההגנה של סין בעת מלחמת וייטנאם ולאחר מכן יורשו של מאו צ'ה דונג, אמר ב-1965 כי: "בני העם הנתון לתוקפנות אינם מתמודדים עם האימפריאליזם של ארה"ב בושינגטון ובניו-יורק, בהונלולו או בפלורידה, אלא נלחמים לעצמאות ולחירות על אדמתם שלהם".⁹

המטרה המוצהרת של המחתרת הקומוניסטית, שפעלה במלאיה נגד

קרוב ל-40 שנה מאז שגובשו ונוסחו עקרונות "האמנה הפלסטינית", הם עדיין שרירים וקיימים, והפלסטינים דבקים בהם בעקשנות ראויה לגנאי ביחס לחוסר התוחלת המוכחת שלהם.¹⁴ נדמה לי שפרט לכוונות החיסול המוצהרות של ההנהגה הנאצית כלפי היהודים כעם, עוד לא קם בהיסטוריה ארגון כמו אש"ף המצהיר בגלוי כי מטרתו הלאומית היא הכחדתו של הלאום השכן. המטרות האלה אינן בנות השוואה למטרותיהם של עימותים מוגבלים אחרים, שבהם ניסו מושבות מרוחקות להיפטר מעול שליטיהן הקולוניאליים. "האופק המדיני" שמציעה "האמנה הפלסטינית" ליהודים בארץ-ישראל נמצא בדיוק במקום שבו נמצא קו האופק של הים התיכון.

התעלמות

תופעה מקובלת בקרב בני-אדם היא נטייתם להתעלם מעובדות המאיימות על הנחות היסוד שלהם. אלה אצלנו המנסים להפחית מעוצמת המילים המדוברות והכתובות וממשמעותן המעשית מן הראוי שיזכרו את התקופה שלפני מלחמת יום הכיפורים. כאשר סאדאת, נשיא מצרים, הצהיר כי הוא מוכן להקריב מספר עצום של חיילים למען שחרור סיני, נתקבלו אצלנו דבריו אלה בזלזול מוחלט.¹⁵ הסיבה לכך הייתה שמערכת הערכים היהודית-דמוקרטית שלנו הייתה והינה שונה לחלוטין מזו של מנהיגים מסוגם של סאדאת ושל דומיו – בעיקר בהקשר למטרות שבגינן ראוי לשלם בחיי אדם. סאדאת התכוון לדבריו כלשונם, ואילו אצלנו הם פורשו בדרך מקילה: "הוא לא מתכוון ברצינות", "לא יכול להיות שמנהיג ינהג כך", "זו אמירה לצורכי פנים" וכו'. התוצאות של הזלזול הזה ידועות ומוכרות, אלא שהלקח לא נלמד, וכך ממשיכים אצלנו לפרש את דבריהם של המנהיגים הערבים לאורה של מערכת ערכים שאינה רלוונטית אצל מושא הפרשנות.

הושפט הרכבי איבחן כבר מזמן את

1947 והקמת ישראל בטלות מיסודן". מתברר שהאום הוא מוסד מאוד חשוב עבור הפלסטינים, אלא שהחלטותיו הופכות לבלתי רלוונטיות, כאשר הן נוגעות לשנואי נפשם ולאינטרסים הנחשבים כחיוניים עבורם.

סעיף 22: "הציונות היא תנועה מדינית הקשורה קשר אורגני לאימפריאליזם העולמי... והיא פשיסטית-נאצית באמצעה". ההשוואה עם הנאצים והצגת העניין הציוני כפשע כמו אלה שביצעו הנאצים הן מרכיב קבוע בתעמולה הפלסטינית.

קשה מאוד לממש בפועל תורת לחימה, שאינה יונקת את הגיונה מתורת הביטחון הניצבת מעליה

מכאן גם משתמע כי את מדינת ישראל יש להכחיד ללא פשרות, כפי שהוכחד המשטר הנאצי.

אף שחלפו 37 שנים מיום שנחתמה "האמנה הפלסטינית", ואף שמחולל האמנה זכה בינתיים בפרס נובל לשלום, ואף שניתנה התחייבות פלסטינית לשנות את סעיפי האמנה הקוראים להשמדתה של ישראל, הרי בפועל לא חל כל שינוי הן באמנה והן בדבקות הפלסטינים בה. הדבקות הזאת מאפיינת הן את ההנהגה והן את הציבור הפלסטיניים. סקר שנערך באחרונה על-ידי מרכז העיתונאות והתקשורת הפלסטיני בירושלים מלמד כי: "רוב הפלסטינים מאמינים שמטרת האינתיפאדה היא לא רק לסיים את הכיבוש הישראלי בגדה המערבית וברצועת עזה, אלא גם להשמיד את ישראל".¹² גם את ה"אף-אל-אן" איפיינה נאמנות מוחלטת לעקרונות היסוד שלו "במשך שבע וחצי שנים של מלחמה, עד להסדר הסופי",¹³ אולם כפי שכבר הוסבר, עקרונות היסוד האלה לא כללו את השמדתה של צרפת.

התמונה הכללית היא איפוא ברורה:

השלטון הבריטי החל מ-1948, לא עסקה במאומה מעבר להשלטת שלטון קומוניסטי על חצי האי – כולל סינגפור – תוך "איחוד התושבים מכל השכבות, המעמדות, הלאומים, המפלגות הפוליטיות, הארגונים ההמוניים... נגד האימפריאליזם של ארה"ב ונגד משרתיו".¹⁰ גם כאן לא מופיע רמז על התנגדות כלשהי לעצם קיומו של העם הבריטי ולקיומו במולדתו.

בניגוד למטרות המאבק של האלג'יראים, של הווייטנאמים ושל המלאים, הרי מ"האמנה הפלסטינית" אנו למדים, כי "העצמאות הלאומית" הפלסטינית אמורה להתממש רק על חורבותיה של מדינת ישראל. לשם תמיכה בטענת זו ברצוני להציג סעיפים נבחרים מתוך "האמנה הפלסטינית", שהייתה והינה המסמך המכונן של הרשות הפלסטינית, שאיתה נחתמו הסכמי אוסלו. סעיפים אלה מעידים על המטרה האסטרטגית הפלסטינית, שלא השתנתה עד היום למרות ההסכמים שעליהם חתמה הרשות הפלסטינית עם מדינת ישראל.¹¹

סעיף 6: "התוקפנות על האומה הפלסטינית ועל אדמתה החלה בפלישה הציונית בשנת 1917. משום כך הפירוש של סילוק עקבות התוקפנות צריך להיות סילוק כל עקבות התוקפנות מאז התחלת הפלישה הציונית ולא מאז מלחמת יוני 1967". מכך משתמע כי הנסיגה לצורך "שלום" אל "הקו הירוק" תהיה רק הישג טקטי פלסטיני בדרך אל ההישג הסופי – הכחדתה של מדינת ישראל.

סעיף 8: "המאבק המזוין הוא הדרך היחידה לשחרור פלסטין, והוא לכן אסטרטגיה ולא טקטיקה". מכך משתמע כי "שלום" הוא טקטיקה לצורך מימוש האסטרטגיה, בדיוק כמו בלחימה מערכתית, שבה במתקפה משולבים פרקי זמן או חלקים של "עצירה מערכתית", שמטרתם לייצב את ההישגים ההתקפיים ולצבור כוח להמשך.

סעיף 19: "חלוקת פלסטין משנת

המצב שבו "מטרת חיסול מדינה וחיסול קיום לאומי כתוכנית פוליטית... עלולה להיראות (בעיני אנשי מדע המדינה - י"ו) כהגזמה שלא תיאמן... מדעני מדינה שאומנו על תורת היחסים הבין-לאומיים והמשפט הבין-לאומי... עלולים לגלות התנגדות פנימית לתפיסה שאכן זו מטרה ויעד בקונפליקט ויעלו ספק ותמיהה לגבי כנות ההצהרות הערביות שזו מטרתם... גישות דומות של אי-אמון והתעלמות ממטרת החיסול רווחו מאוד בעבר גם בישראל"¹⁶.

שתי הערות לדבריו אלה של הרכבי: ראשית, הכותב אינו מבליט את העובדה כי דווקא מי שהיו שותפים למימושן של כוונות החיסול של יהודי אירופה - או לפחות היו עדים למימוש הכוונות האלה - מתעלמים מכוונות דומות של ההנהגה הפלסטינית. שנית, בניגוד לדבריו של הרכבי, הלכי הרוח של התעלמות מהצהרות ההשמדה של הפלסטינים עדיין חיים וקיימים אצל ישראלים רבים.

העימות המוגבל במבחנה של תורת הביטחון

קשה מאוד לממש בפועל תורת לחימה, שאינה יונקת את הגיונה מתורת הביטחון הניצבת מעליה. אומנם, כאמור, הטרוריסטים אינם מפעילים טנקים ומטוסים, אך האפקט השלילי של פעולותיהם על תחושות הציבור מזיק יותר מהאפקט שיצרו כל מלחמות העבר. מכאן שמדובר, למעשה, בלחימה לכל דבר ועניין. משהבין הצד השני את חולשתו במלחמות כוללות, הוא שינה את אופי לחימתו לכיוון של העימות הצבאי למחצה, הממושך והסוחט בתקווה להשיג את מטרתו, שנשארה כפי שהייתה: הכרעה שלמה של המפעל הציוני.

הטרור, על פי הגדרתו, אינו נלחם נגד צבא. ההכרעה מתרחשת כאשר התמרון הטרוריסטי עוקף את כוחות הביטחון ופוגע בבטן הרכה של הלכי הרוח השוררים בקרב האזרחים. בניגוד

לסוגים אחרים של מלחמה, המיטוט יוצר ההכרעה מתחיל לא משורות הצבא ואחורה אל העורף, אלא מהכיוון ההפוך: מהאזרחים המאבדים את אמונתם לכיוון יכולתו של הצבא, הנחשב בעיניהם כגוף שאינו מסוגל לספק להם ביטחון אישי.

על מנת שמדינת ישראל תהיה מסוגלת ללחימה אינטנסיבית וממושכת מסוג זה הנדרש על-פי תורת העימות המוגבל, יש צורך בשינוי מהותי



בנתוני היסוד שלה - נתונים שיצרו את תפיסת הביטחון המסורתית, שעיקרה הימנעות ממלחמה ממושכת. מכיוון שבמושגי הזירה המקומית הטרור אמור להיחשב כמלחמה לכל דבר, תהא זו טעות חמורה להמשיך לראות אותו כ"לא מלחמה" וכתוצאה מכך להתייחס אליו במושגים של העדר הכרעה מהירה. תורת העימות המוגבל גורסת כי בניגוד למלחמות העבר, הפעם נגזרה על מדינת ישראל לחימה ארוכה, כאילו היא מעצמה כמו ארה"ב, בריטניה או

צרפת, בעת שאלה ניהלו מלחמות קולוניאליות מרוחקות, שבהן נדרשה לחימה ממושכת, שהסתיימה תמיד בפינוי צבאותיהן מזירות הלחימה. סוג זה של לחימה, המכונה "הוגעה", הוא חוט השדרה הרעיוני של תורת העימות המוגבל. אולם רעיון זה עומד בניגוד מוחלט לאבן יסוד בתפיסת הביטחון המסורתית של מדינת ישראל, השוללת כל אפשרות של לחימה ממושכת עקב המחסור הקבוע במשאבים - הן הגשמיים והן הנפשיים. אימוץ קונספציית ה"הוגעה" משמעו איפוא התעלמות מתורת הביטחון. כשם שישראל אינה מסוגלת לעמוד במלחמה כוללת ממושכת, כך היא אינה מסוגלת לעמוד במלחמת הטרור הממושכת והאינטנסיבית, המתרחשת בלב עריה ופוגעת פגיעה אנושה במורל התושבים ובכלכלה הלאומית.

כאמור, הטרור מכוון את פעולתו אל היישות האזרחית, והתחום הראשון שנפגע כתוצאה ממנו הוא הכלכלה. הכרעה מהירה מונעת איפוא לא רק אבדות בנפש, אלא גם את ההשלכות הכלכליות החמורות של מלחמה מתמשכת.¹⁷ מאז פרוץ הפרק הנוכחי של הלחימה, בשלהי ספטמבר 2000, משלם המשק הישראלי מחיר כבד: במקום צמיחת התוצר בשיעור של 4% בשנה, אנו עומדים כעת על שיעור צמיחה שלילי של 1% בשנה. במילים אחרות: בשנתיים האחרונות הפסיד המשק הישראלי כ-10% תוצר לאומי, ששוויים 45 מיליארד שקל. ההפסד האדיר הזה מחמיר את האבטלה, שהיקפה הולך וגדל מחודש לחודש.

הפגיעה העיקרית התרחשה בענף התיירות, בהספקת סחורות ושירותים לרשות הפלסטינית, בחקלאות ובבניין. לכך יש להוסיף השפעות משנה כמו ירידת הצריכה הפרטית, פגיעה בדירוג של גופים ישראלים בשווקים בין-לאומיים והחרמת תוצרת ישראלית במדינות מסוימות באירופה. אך בכך לא תמו ההשלכות השליליות. הירידה בהכנסות המדינה

פעולות הגמול אינן מצליחות לעצור את הטרור, הגיעה זו למסקנה הבלתי נמנעת כי יש רק מוצא אחד: הכרעה צבאית מהירה על-ידי כיבוש השטח וחיסול יצרני הטרור ונותני החסות שלהם.

פוליטיקאי שהוא טוריסט ולהפך

טעות נוספת של קובעי המדיניות

הקשר ההיסטורי שבין מיקום זירת הלחימה למחיר הכלכלי שלה מעלה כי מלחמה "מקומית" גורמת נזק כלכלי עצום למדינה המעורבת בה, בעוד שמלחמה "רחוקה" גורמת בדרך כלל לצמיחה כלכלית במדינה שחייליה נלחמים מעבר לים.¹⁸ הנתונים הכלכליים הקשים מאוד של כלכלת ישראל וקצב ההידרדרות המהיר שלה

ממיסים והגידול בהוצאות הביטחון הביאו להעלאת שיעורי המס - צעד שיגרום להאטת הצמיחה בשנים הקרובות. יתר על כן, אופן ההתמודדות של הממשלה עם ההתפתחויות השליליות יצר בחצי הראשון של שנת 2002 משבר אמון, שהתבטא בחוסר יציבות בשוקים הפיננסיים, בהתחדשות האינפלציה ובהעברת

כוחות צה"ל נכנסים לסיני (1956)



כאשר התברר להנהגה המדינית כי פעולות הגמול אינן מצליחות לעצור את הטרור, הגיעה זו למסקנה הבלתי נמנעת כי יש רק מוצא אחד: הכרעה צבאית מהירה על-ידי כיבוש השטח וחיסול יצרני הטרור ונותני החסות שלהם

בישראל היא ההבחנה שהם נוהגים לעשות אצל הפלסטינים בין ה"פוליטיקאים" ל"אנשי הצבא". כאמור, זהו עוד סוג של פרשנות, המנותקת מעולם המושגים של מושאי הפרשנות, והיא שיצרה אצלנו את המצב שבו הראשונים נהנים מחסינות מפגיעה, מכיוון שאין הם נתפסים כמי שמפעילים נגדנו אלימות. בחינת המבנה והארגון של מחתרות דוגמת אש"ף, שאורגן כבר מראשיתו על-פי התפיסות של ארגוני התנגדות קומוניסטיים, מעלה כי את האלימות

מלמדים כי מבחינתה מדובר במלחמה "מקומית" לכל דבר, ומכאן שנדרשת בה הכרעה מהירה, ולו רק עקב ההשלכות החברתיות החמורות של התמשכות ההתמודדות.

גם באמצע שנות ה-50 סבלה ישראל ממתקפת טרור, אך באותה עת הייתה זאת תורת הביטחון שהכתיבה את פעולות הצבא, ובהתאם לה יצאה ישראל למלחמת סיני - שהייתה מלחמה להכרעת הישות הטרוריסטית שצמחה ברצועת עזה בחסות מצרים. כאשר התברר להנהגה המדינית כי

כספים לבנקים בחו"ל. חוסר ההכרעה והתמשכות המלחמה עלולים להגביר את הירידה, שכן השילוב של אבטלה גוברת, של מיסוי גבוה ושל שירות מילואים ממושך עלול לדחוף צעירים רבים לנסות את מזלם בחו"ל. ראוי לציין כי בהיסטוריה הכלכלית של מדינת ישראל אין תקדים לשנתיים רצופות של ירידה בתוצר הלאומי, ובוודאי שאין תקדים לירידה משמעותית בתוצר בעקבות מלחמה כלשהי.

מחקר שביצע הכלכלן ב' קפלן על

הנובעת ממנו מייצרים הן אנשי התחום הפוליטי והן אנשי התחום הצבאי. על-פי תומפסון, אנשי התחום הפוליטי אחראים על הפעלת הטרור והחבלה, בעוד שאנשי התחום הצבאי מפעיל במקביל פעולות גרילה דוגמת מארבים והתקפות.¹⁹ המסקנה העולה מהניתוח הזה היא כי מי שיצר אצלנו את ההבדל בין "דרג פוליטי" ל"דרג צבאי" בהקשר לאחריות על האלימות הפלסטינית, יצר לעצמו מציאות דמיונית שמקורה בעולם המושגים של עצמו, והיא מנותקת לחלוטין מזו האמיתית. לא בכדי מסרב ראש הארגון הפוליטי של הרשות הפלסטינית לפשוט את מדי הקרב שלו, ובאותה המידה אין להתפלא על שרבים ממפעילי הטרור מטעמו מעולם לא לבשו מדי קרב.²⁰

הכרעה

יש משהו שהוא יותר ממטריד ביצירתה של תורה צבאית, שעיקרה הוא התמסרות לתפיסות ההתמודדות הנוחות לצד השני. להערכתנו, תורת העימות המוגבל יוצרת מציאות לחימה בדיוק כמו זו שהאויב מצפה לה בדרך להכרעתנו, ומשום כך יש בה - שלא בכונה, כמובן - יסוד של מתן כר נוח לפעולות האויב. משפטים כמו "מקובל לחשוב שבעימות בין כוחות לא מאוזנים לא מגיעים לידי הכרעה, ואכן בעימות כזה קשה להגיע להכרעה צבאית" ו"הארגון (הטרוריסטי) מאלץ את המדינה להתאים את עצמה לארגון ולא להפך" חוזרים על עצמם לכל אורך החוברות הנ"ל, והם מבססים אצל הקורא את תחושת האין-אונים.

כאמור, על-פי תורת העימות המוגבל ההכרעה בה מושגת על-ידי "הוגעה ממושכת".²¹ עוד קובעת התורה הזאת, כי "העימות המוגבל הוא מדיני גם באופי מאמציו ולא רק במטרותיו ובאילווציו, ולכן שיטת הביצוע הצבאית... תכתב לעיתים ישירות על-ידי השיקול המדיני". מרגע שמדינת ישראל וצה"ל קבעו שהיעד הוא השגתה של הכרעה מדינית, בעוד שהיריב

המשיך לחתור להכרעה כוחנית, נוצר אצלנו בלבול מושגים, שגזר על הפעלת הכוח מגבלות פוליטיות בעוצמה כזאת, שאינן מאפשרות לו להכריע צבאית. מצב דומה לזה נוצר בין 29 בנובמבר 1947 למארס 1948, כאשר שיקולים מדיניים מנעו מ"ההגנה", שהייתה עדיפה בגודלה ובאיכותה על הכוחות של ערביי ארץ-ישראל, מלתקוף

ראש אגף המבצעים כמלחמת העצמות אלוף יגאל ידן



תחת הכותרת "סיכום המצב הקרבי" כתב ראש אגף המבצעים, יגאל ידן, לדוד בן-גוריון: "יש לקבוע כי כל שלבי המערכה עד כה הוכתבו לנו על-ידי האויב, ולא עלה בידינו להשפיע על המהלך האסטרטגי-אופרטיבי של המערכה, שהיא באופיה התפתחות ממאורעות למלחמה בין שני כוחות סדירים למחצה. הפתרון היחיד הוא נטילת היוזמה האופרטיבית לידינו בשאיפה להגיע להכרעה צבאית מצידנו נגד האויב".²² לזכותו של בן-גוריון ייאמר, כי אף שדבק זמן ממושך בהסדר מדיני, ויש הטוענים כי מנע בכך התכוננות וגיוס ראוי של הכוח לקראת הכרעה צבאית, הוא התפכח, שינה את תפיסתו ובכך נפתח הפתח למהפך שחל במבצע "נחשון".

מרחבים שהיו בשליטתם. תחת זאת נאלצה "ההגנה" להסתפק במגננה ובניסיון לפרוץ את הדרכים אל היישובים הנצורים. הפרק האומלל של מה שכונה "המלחמה על הדרכים", שהאילווצים המדיניים כפו עליה רוחב

חזית לחימה שהיה כרוחב הפגוש של המשוריון, הגיע למשבר עמוק במארס 1948 במחיר של 1,200 הרוגים ושל כישלון צבאי חרוץ. כל צירי התחבורה נשלטו על-ידי הכנופיות הערביות, וגושי ההתיישבות היהודית המרוחקים נותקו אלה מאלה.

ביטוי מעשי להתפכחות הסופית מיכולתה של הדרך המדינית להביא להכרעה באמצעות התערבות המעצמות וכפיית פתרון מדיני ניתן בראשית אפריל 1948. תחת הכותרת "סיכום המצב הקרבי" כתב ראש אגף המבצעים, יגאל ידן, לדוד בן-גוריון: "יש לקבוע כי כל שלבי המערכה עד כה הוכתבו לנו על-ידי האויב, ולא עלה בידינו להשפיע על המהלך האסטרטגי-אופרטיבי של המערכה, שהיא באופיה התפתחות ממאורעות למלחמה בין שני כוחות סדירים למחצה. הפתרון היחיד הוא נטילת היוזמה האופרטיבית לידינו בשאיפה להגיע להכרעה צבאית מצידנו נגד האויב".²² לזכותו של בן-גוריון ייאמר, כי אף שדבק זמן ממושך בהסדר מדיני, ויש הטוענים כי מנע בכך התכוננות וגיוס ראוי של הכוח לקראת הכרעה צבאית, הוא התפכח, שינה את תפיסתו ובכך נפתח הפתח למהפך שחל במבצע "נחשון".

נדמה לי כי בניגוד לדוגמא של 1948, הפעם צה"ל הוא זה המסייע בביסוסה של הגישה המדינית, בכך שהוא גיבש תורה צבאית התומכת בה. משהתקבלה התורה כלשונה, התפוגג גם המתח הרעיוני ההכרחי שבין הקוטב המדיני לקוטב הצבאי. שניהם חשו מרוצים, ומעל לשני אלה חיך לו בסיפוק מפעיל הטרור, שעל-פי אחד מעמודי התווך של הגישה המדינית הוא אמור היה לפעול נגדו.

קביעתו של עיקרון מלחמה חדש בדמותה של "הוגעה ממושכת" היא אנטי-תיזה מושלמת לתורת הביטחון, מכיוון שהעיקרון הזה גורס העדר הכרעה. כישלונה של הגישה הזאת בא לידי ביטוי במצבה הנוכחי של ישראל בתחום החברתי-כלכלי ומעל לכול

סיכום

העובדה שגם כעת מופצת תורת העימות המוגבל היא תמוהה לאור העובדה שההתנהלות על-פי עקרונותיה הביאה לנסיגה מרצועת הביטחון ולאור המציאות הנוכחית של נטישת האסטרטגיה של "הוגעת" הפלסטינים לטובת כיבוש בלתי מוגבל בזמן של רוב שטחי יהודה ושומרון. מטרת הכיבוש הזו היא להביא להפסקת הרצח ללא הבחנה של ישראלים. כל העובדות מצביעות איפוא על כך שהתורה הזאת רצויה מאוד לאויב, אך אינה מתאימה לישראל. למרות זאת ממשיך צה"ל להטמיע אותה בקרב מפקדיו. "על חורבות הכישלון נכתבה התורה שמנציחה אותה".²⁸

ה"הוגעה" של 2001 תיכנס לספרי ההיסטוריה יחד עם "לבלום את האויב על קווי הפסקת האש" של 1973.²⁹ הטענה ש"אין פתרון לטרור", שממנה צמחה ה"הוגעה" הממושכת ונטולת ההכרעה, היא סכנה להמשך קיומה של מדינת ישראל. תורת העימות המוגבל שואבת את רעיונותיה ממקומות שבהם הייתה לעם המחזיק בטריטוריה מרוחקת וזרה האפשרות לשקול את המשך ההחזקה בשטח, וכאשר הנזק שעלול היה להיגרם לו כתוצאה מויתור על השטח היה מזערי. אלא שבניגוד למקומות ולמקרים אחרים, הטרור המופעל נגד מדינת ישראל מחייב התייחסות כמו אל כל מלחמה, הדורשת הכרעה מהירה.

ההשלמה עם תפיסת "ההוגעה" עלתה לנו עד כה במאות הרוגים ובאובדנם של נכסים חיוניים – חברתיים, כלכליים ובעיקר נפשיים. כאשר צה"ל כותב ומפיץ תורה של עימות מוגבל, הוא מכשיר את הקרקע – גם אם שלא מרצון – להמשך ההצלחות של האויב. תורת העימות המוגבל הפכה כבר מזמן למערכי שיעור בבסיסי ההדרכה של צה"ל, והארגון כולו מדבר במונחים של "הוגעה", שעיקרם הוא ההשלמה עם המצב של העדר הכרעה וראיית הטרור כתופעת

מה שמכונה "העימות המוגבל" לבין מלחמה "רגילה" אינו ברצון להגיע להכרעה כוחנית, אלא רק בדרך הפעולה להשגתה של אותה הכרעה.

מול הרצון להכריע ניצבת בדרך כלל ההרתעה, דהיינו הצד המתכוון לתקוף ולהכריע אינו מממש את כוונותיו עקב הכרתו בנזק שייגרם לו עקב התקפתו. גם המתאבדים, המוצגים אצלנו ככלי נשק שאין לעמוד בפניו, הם תוצר של מערכת, שראשיה מחשיבים מאוד את חייהם, את רכושם ואת יוקרתם, ולכן הפגיעה העיקרית צריכה להיות מכוונת כלפיהם ולא כלפי יחידות הקצה שלהם – המתאבדים. הכרעת הטרור אפשרית על-ידי שלילה פיזית של היכולות לממן, לגייס, לארגן ולשנע מתאבדים. במילים אחרות: במקום לפעול על-פי עקרון ה"הוגעה", יש לפעול לפי העיקרון הישן של יוזמה והתקפיות, שיביא לשליטה

**רא"ל (מיל') שאול מופז:
"נופצה המטאפורה של
'קורי העכביש' שהמציא
מזכ"ל החיזבאללה,
נסראללה"**

מלאה וממושכת בשטח. רק יישום של העיקרון הזה יאפשר לאתר ולחסל את הארגון ואת ראשיו, יצרני הטרור, כולל אלה המחופשים ל"מדינאים".

בספרו של רוברט תומפסון "שלטון ומרדנות" מסכם הכותב את הסוגיה הזאת בכותבו: "כל מי שמוטלת עליו אחריות כלשהי הכרוכה בטיפול בתנועות מרי, חייב להכיר את אויבו ולדעת מה הוא אומר לעשות בכל שלב ושלב.

אין פירוש הדבר שעל האחראים להקדיש עצמם רק לסיכול צעדיו של האויב. מטעם זה אינו נראה לי עצם המושג 'סיכול מרי'. משתמע מתוכו שהיוזמה היא בידי המורדים, וכי תפקידה של הממשלה הוא אך ורק להגיב עליה ולסכלה".²⁷

בהלכי הרוח הדיכאוניים השוררים בה היום. לפתחם של הוגי תורת העימות המוגבל מונחת החובה להסביר מדוע אומצה התורה הזאת למרות אי-ההתאמה בינה לבין תורת הביטחון של ישראל.

בעוד שהצד האחד פועל בעקביות להשגתה של הכרעה מוחלטת בדרך הכוח, מתקש הצד האחר – קרי צה"ל – לקבוע כללי לחימה, שעיקרם הוא השגתה של הכרעה מדינית. נשאלת איפוא השאלה: על מה מבוססת מסקנת המדינאים – ומסקנתו של צה"ל בעקבותיהם – כי הטרור כאסטרטגיה כללית אינו מיועד להביא להכרעתנו המלאה? האם שוב פשתה בקרב מקבלי החלטות תסמונת הזלזול באויב?

הרעיון של העדר ההכרעה המהירה, המופיע בתורה החדשה, מנסה לבסס את עצמו גם בהפרדה שהוא עושה בין "מלחמה" לבין "עימות מוגבל".²³ בהנחה הזאת יש התעלמות מרעיון ההכרעה העומד, כמו בכל מלחמה, גם בבסיס פעולתו של הטרור, ובייחוד, כאמור, זה הפלסטיני, המכוון נגד ישראל. רצף החשיבה הנוח לעיכול הוא כדלקמן: "הטרור אינו איום קיומי" מוליך ל"הטרור אינו מכוון להכרעה" מוליך ל"הטרור אינו מלחמה". מכאן שההתייחסות אליו היא אחרת מאשר למלחמה, שבה, על-פי תורת הביטחון, נדרשת הכרעה מהירה.

בהנחה שהטרור נועד להשיג הכרעה, ולכן הוא מלחמה לכל דבר, יש ראשית לבדוק את המונח "הכרעה" ואת משמעויותיו. על-פי המילון למונחי צה"ל, "הכרעה" היא "שבירת כוח ההתנגדות של האויב לפעול בעילות נגדנו... מצב ההכרעה ניכר בכך שהאויב איבד את יכולתו לפעול נגדנו בעילות".²⁴ גם ספר היסוד "תורת הקרב" קובע כי "האדם הלוחם הוא גורם היסודי היחיד שניתן למוטטו גם בלי להשמידו פיזית".²⁵ סעיף 6 של האמנה הפלסטינית²⁶ מגדיר את היעד שאליו חותר האויב להגיע באמצעות הכרעתה של ישראל. מכאן שההבדל בין

טבע בלתי ניתנת להכחדה. הלכי הרוח האלה מחלחלים לציבור, שנדבק גם הוא בחיידק ה"אין פתרון", הגורם לו להתייצב חסר אונים ואובד דרך מול המראה של מאות האזרחים הנטבחים ללא מענה ובלי שנראה הקץ לדבר.

על-פי הבנתי את טבע הדברים בעולם, אין בעיה שבני-אדם מסוימים יצרו, ואשר בני-אדם אחרים אינם מסוגלים לפתור אותה. כל ההבדל נעוץ ברמת הנחישות, התחבולה והעוצמה שמוכן להפעיל ולגייס מתוך עצמו מי שהבעיה רובצת לפתחו. נדמה לי כי לכך התכוון הרמטכ"ל היוצא כאשר קבע את "ערך הניצחון" ככזה שצריך להוביל את דפוסי החשיבה של מפקדי צה"ל. היה זה אותו הרמטכ"ל שקבע ערב פרישתו כי: "נופצה המטאפורה של 'קורי העכביש' שהמציא מזכ"ל החיזבאללה,

**ראוי לנו לבחון את עצמנו
שוב בכל מה שקשור
לתהליך שהביא ליצירתה
ולהפצתה בצה"ל של תורה
העומדת בניגוד לתורת
הלחימה שלו**

נסראללה. הפלסטינים, חיזבאללה והאחרים הבינו שכשמדינת ישראל מחליטה לצאת למלחמה בעצימות יותר גבוהה – לא בכל כוח המחץ שלה, אבל בעוצמה יותר גדולה – אז הטרור במקומות שהוא חונה, חזקים ככל שיהיו, לא יוכל לעמוד בפני צה"ל".³⁰ לאחר כמעט שנתיים של לחימה על-פי כללי העימות מוגבל הוכח, כדברי הרמטכ"ל, כי "העצימות הגבוהה" היא המענה ההולם לטרור. המסקנה ההגיונית והמשלימה מכך היא כי תפיסת ה"הוגעה הנמשכת" כשלה בניסיונה להכריע את הטרור.

כמו במקרים קודמים, גם כאן הוכחו במחיר דמים העקרונות הכתובים בספר "תורת הקרב": "הכלל הראשון במלחמה כנגד אורח לחימה זה הוא תוקפנות. יש

ליטול את היוזמה מאת הכוח הפועל באורח בלתי סדור ולא לצו לעבור להתגוננות. יש לרדוף אחריו בלי הרף... בדרך זו אפילו אינך מצליח לשתק לחלוטין את הפעילות הבלתי סדורה, מונע אתה מכוחות אלה לתקוף את היעדים שנבחרו על ידם ובזמן הנוח להם... מגמת יסוד במערכה נגד הכוחות הפועלים באורח בלתי סדור היא לפגוע בהם ולחסלם קודם צאתם לפעולה".³¹

ראוי לנו לבחון את עצמנו שוב בכל מה שקשור לתהליך שהביא ליצירתה ולהפצתה בצה"ל של תורה העומדת בניגוד לתורת הלחימה שלו.

הערות

1. **העימות המוגבל**, תוה"ד 2001. ראוי לציין כי החוברת הזאת אינה מבטלת הנחיות מקצועיות אחרות בתחום הלחימה הזו, כפי שהן מופיעות, למשל, בספר "תורת הקרב".
2. סא"ל יהונתן, "נקודת המבט הפלסטינית ביחס לפתרון הסכסוך", **מערכות** 383, מאי 2002
3. אדוארד נ' לוטוואק, "סגנון הלחימה האמריקני ומאזן הכוחות הצבאי", **ציקלון** מס' 5, 1979
4. אלוף בן, ריאיון עם אלוף גלעד, **במחנה**, 28 יוני 2002
5. לעניין הזה ראו את דבריו של בנימין זאב הרצל: "הלעג העצמי הזדוני והאווילי הוא אחת מתכונות העבדים, שסיגלנו לעצמנו במשך מאות שנים של דיכוי. אדם בן חורין אינו רואה עצמו נלעג ואינו סובל שיהיו אחרים לוועגים לו". מופיע ב"פתרונה של שאלת היהודים", **ג'ואיש כרוניקל**, 17 בינואר 1896. החיבור הזה הפך מאוחר יותר לספר "מדינת היהודים".
6. אג"ם תוה"ד, **תצפית** מס' 14, ינואר 1996
7. תוה"ד, **זרקור**, מארס 1999
8. אליסטר הורן, **מלחמה פראית לשלום**, מערכות, תל-אביב, 1989, עמ' 96
9. יהושפט הרכבי, **על הגרילה**, מערכות, תל-אביב, 1971, עמ' 215. מאמרו זה של לין פיאן, המסכם את האסטרטגיה של סין במזרח הרחוק, הוקרא ברדיו של סין ב-3 בספטמבר 1965
10. רוברט תומפסון, **שלטון ומרדנות, לקחי מלאיה ווייטנאם**, מערכות, תל-אביב, 1967, עמ' 23
11. ראו את מאמרו של סא"ל יהונתן, "נקודת המבט הפלסטינית ביחס לפתרון הסכסוך", **מערכות** 383, מאי 2002
12. אתר **וואלה**, 11 ביוני 2002
13. אליסטר הורן, **שם**, עמ' 96
14. מרבית לציין אצלנו את "הדבקות מעוררת

ההערכה של הפלסטינים בעקרונותיהם וכו'. סבורני שההיסטוריה של הפלסטינים כבר ארוכה דיה כדי להוכיח כי אותה "דבקות" נוקשה לא הביאה להם הישג כלשהו. מכאן שדבקות בעקרונות גם במציאות של עולם משתנה היא לעיתים מתכון לכישלונות רצופים. היה זה אבא אבן שטבע את האמירה ש"הפלסטינים מעולם לא החמיצו הזדמנות להחמיץ הזדמנות".

15. בספרו **סיפור חיי** (עידנים, ירושלים, 1978) כתב סאדאת: "המשימה היסודית הייתה למחות את החרפה וההשפלה שנבעו ממפלת 1967. סבורני שיהיה זה מכובד בשבילנו פי אלף אם ייקברו 40 אלף מבני בכוחות המזוינים, ואני בתוכם, תוך כדי הצליחה" (עמ' 164).

16. יהושפט הרכבי, **עמדת הערבים בסכסוך ישראל-ערב**, דביר, תל-אביב, 1968, עמ' 5-34

17. הקטע העוסק בנוק לכלכלה הישראלית נכתב על-ידי שאול ברונפלד, מנכ"ל הבורסה לניירות ערך, ועל כך נתונה לו תודתי. הנתונים על כלכלת ישראל בשנתיים האחרונות נלקחו מתוך מחקר של ד"ר מישל סטרביצ'נסקי ממחלקת המחקר של בנק ישראל. הפרשנות על נתוני המחקר היא על דעת כותב המאמר בלבד.

18. B. Caplan, "How Dose War Shock the Economy", **Journal of International Money and Finance**, 21, 2002

19. רוברט תומפסון, **שלטון ומרדנות**, עמ' 33

20. לעניין הזה ראו את נאומו של ערפאת באו"ם, כאשר הוא לובש מדי קרב ואוחז בידו ענף זית.

21. **העימות המוגבל**, תוה"ד 2001, עמ' 4, פסקה 4

22. אביגדור שאול (עורך), **תולדות ההגנה**, מערכות, תל-אביב, 1955, עמ' 1,456

23. ראו: **העימות המוגבל**, טבלת ההשוואה בין מלחמה לעימות מוגבל בעמ' 51

24. **המילון למונחי צה"ל**, עמ' 136

25. **תורת הקרב**, 1963, כרך א', עמ' 3

26. סעיף 6: "סילוק כל עקבות התוקפנות מאז התחלת הפלישה הציונית ב-1917".

27. רוברט תומפסון, **שלטון ומרדנות**, עמ' 49

28. ניסוח זה שמור לרס"ן גדי אבגי, מפקד האימון המתקדם בבא"ח נח"ל.

29. ועדת אגרנט, התו"ל ויישומו, פרק ההדרכה, עדות הרמטכ"ל דוד אלעזר, עמ' 1,350

30. **במחנה**, 5 ביולי 2002

31. **תורת הקרב**, כרך ב', 1963, "מלחמה בכוחות אויב הפועלים באורח בלתי סדור", עמ' 164

